

"זה' יראה ללבב" (שמואל א' ט"ו ל"ה - ט"ז י"ג)¹ דני עובדיה

נכתב לעילוי נשמת
סבי שלום בן רחל
שלנב"ע י"ח חשוון
ת.נ.צ.ב.ה.

ראשי פרקים:

- א. פתיחה
- ב. בין דוד לשאול
- ג. מבנה הסיפור⁵
1. תיחום הסיפור: פרק טו', לה- טז', יג^{א5}
 - (א) חלוקה למחציות
 - (ב) חלוקה לפסקאות
2. היחס בין הפסקאות
 - (א) היחס הלשוני:
 - ד. "...כי זה הוא"
 - ה. הפסיביות

1. פתיחה

החמלה, הרצון לזבוח והשלל ובמילים אחרות - "המוסר האנושי", הולוכו את שאול והעם במלחמת עמלק. רצון המלך והעם נדחה ללא כל פשרה ואף לווה בעונש המלך "קרע ה' את ממלכות ישראל מעליך".

שאול לבדו מקבל עונש, בזאת רומז שמואל כי העם אינו אשם באופן ישיר בחטא במלחמת עמלק. שכן קודם כניסת שאול למלכות ישראל מוזהרים העם "ואם הרע תריעו גם אתם גם מלככם תספּו" (יב', כה). תוצאות מלחמת עמלק הינה אחת-שאול "נספה" ממלכותו, העם נשאר בארצו ובמצבו.

המלכת המלך הראשון בישראל נכשלה. המלך שאול אינו ראוי עוד לשמש בתפקידו, נמאס הוא בעיני הי"ת "וימאסך ה' מהיות מלך על ישראל". המאיסה

1. ברצוני להודות לידידי ורעי היקר יניב טילינגר שחידד עמי מאמר זה.

שהחלה את עידן המלכות בדברי השי"ת לשמואל: "כי לא אותך מאסו כי אותי מאסו ממלוך עליהם" (ח', ח).

מאיסת ישראל בהי"ת, בהחלפת שלטון שמים לשלטון מלך בשר ודם מביאה את המאיסה ההפוכה של הי"ת במלך. שתי המאיסות, הן של העם והן של הי"ת, עוסקות באותה נקודה אי - שמיעה לדבר הי"ת.

מאיסה, בשונה מהמילה הדחה, אינה מבטאת רק חוסר רצון ממשוהו והשלכתו מיעודו. מאיסה, פירושה דבר שהיה נבחר וראוי היה לשמש בעבר בתפקיד כל שהוא על הצד הטוב ביותר, אך כעת הדבר נפסל וגורם "לגיעול רוחני", לא רק שאינו יכול להמשיך את תפקידו, כי אם גם תיקון לא יעזור ככלי חרס המאוס לשימוש לחנוכייה. המאיסה שורשה בנפש האדם, אדם המואס במשהו אזי אינו יכול אף להסתכל על הדבר המאוס ועל אחת כמה וכמה מאיסת השי"ת.

מאיסת העם בהשי"ת פירושה חוסר רצון להלך עוד בדרך ה', הפורקן וחופש הרצון המצוי בעמים שסבבו את ישראל לחלל בקרב העם. לא עוד שופט, נביא וכו' המצווים אותי כיצד לנהוג בכל פרט ופרט בדרכי החיים. לא עוד חוק ומשפט הכובל את רצונות נפשי ומונע מהם לבטא את הדרך בה אני חושב לבטא את רגשותי. רצון העם במלך יהוה את התחליף, חוקיו יהיו חוקי מדינה, חוקים הסובבים סביב נקודה אחת כיצד ישמר מאזן חיים ציבורי, אך לא יגע כלל באורח חייו של הפרט בתוך ביתו, בתוך נפשו ובתוך מחשבותיו. מתוך דברים אלו מדגיש ה' לשמואל כי מאיסת העם מצאה את ביטויה בשדות החופש, בשדות העמים והאומות "ויעזבוני ויעבדו א-הים אחרים" (ח', ח)².

מאיסת שאול גורמת להסרת מלכותו, מיד בהסרה זו יש את הצורך לחפש מלך חדש, מלך שינהיג את העם "ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה" (במדבר כז', יז)

כאבו של שמואל מנהיג ישראל אינו מרפה, מאיסת שאול נוגעת לליבו אודות כישלונו של המלך. אהבת שמואל לשאול התגלתה עוד בפגישתם הראשונה שלווה בנשיקה "ויצוק שמן על ראשו וישקהו ויאמר הלא כי משחך ה' על נחלת לנגיד". נשיקה זו ביטאה את האהבה וההערכה למנהיגם החדש של ישראל תחת מקומו,

2. הכתוב מדגיש כי העם עזבו את דרך ה' והמאיסה הגיעה מצידם, אך השי"ת לא מאס בעם כי אם במלך. גם מאיסת המלך לא היתה באיש עצמו דהינו שאול כי אם רק בתפקידו כמלך ישראל שהרי לא יתכן לומר כי נשללה משאול יכולת התיקון כאדם פרטי.

אהבה זו לא פסקה גם בשעת כעס וחרון אף על שאול, שהביאה בסופו של דבר להדחתו של שאול שלוותה בצער כאב והתאבלות שמואל כל ימי חייו. מתוך תחושות רגשי ליבו של שמואל אודות כישלון המלך פותח סיפורנו בקודש המתאר את המלכתו של המלך השני בעם ישראל דוד.

ו. בין דוד לשאול

שני מלכי ישראל נמשחים ע"י אותו מנהיג - שמואל. משיחתם נעשית באופן דומה יציקת שמן על הראש, אך היחס, הנכונות ו-"התוכחה הסמויה" שהחלה במלך הראשון מסתימת בדוד. נעמוד על נקודה זו תוך כדי השוואת שני מלכי ישראל בזמן המלכתם.

דוד	שאול	המוטיב	
"והוא אדמוני עם יפה עינים וטוב ראיי" (טז', יב)	"ולו היה בן ושמו שאול בחור וטוב ואין איש מבני ישראל טוב ממנו משכמו ומעלה" (ט', ב)	א תיאור המלך	
"ויאמר ה' קום משחחו כי זה הוא" (שם, שם)	"ושמואל ראה את שאול וה' ענהו והנה האיש אשר אמרתי אליך זה יעצור בעמי" (שם יז)	ב דבר ה' בזיהוי המלך	
"...ושמע שאול והרגני ויאמר ה' עגלת בקר תקח בידך ואמרת לזבוח לה' באתי" (שם, ב)	"כי היום בא לעיר כי זבח היום לעם בבמה" (שם, יב)	ג הזבח	
"ויאמר ה' אל שמואל אל תבט אל מראהו...כי לא אשר יראה האדם כי האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב"	"ויען שמואל את שאול ויאמר אנוכי הרואה עלה לפני הבמה" (שם, יט)	ד הרואה	
"ויקח שמואל את קרן השמש וימשח אותו...ויקם שמואל וילך לביתו" (שם, יג)	"ויצוק שמן על ראשו וישקהו ויאמר הלא כי ה' משחך על נחלתו לנגיד" (שם, כז)	ה הנשיקה האמירה וההמלכה	
"ותצלח רוח ה' אל דוד מהיום ההוא ומעלה..." (שם, יג)	"וצלחה עליך רוח ה' והתנבאת עמם ונהפכת לאיש אחר" (י', ז)	ו התוצאה המידית לאחר המלוכה	
"ויקח שמואל את קרן השמש וימשח	"ושמואל אמר אל שאול אמור לנער	ז ההסתר	

	והגילוי בהמלכה	ויעבור לפנינו...ויקח שמואל...כי משחך ה' על נחלתו לנגיד" (שם, א)	אותו בקרב אחיו... (שם, שם)
ח	הפגישה הבאה	"והנה אנוכי יורד אליך...שבעת ימים ..והודעתי לך את אשר תעשה" (שם, ח)	אין שום פגישה כלל לאורכו של כל הספר ³

המלכתו של שאול נעשית בסתר⁴ ובכוונה תחילה דרך חיפוש האתונות. מציאת המלוכה נעשתה שלב אחר שלב - תחילה מצא הוא כסף, נערות וכו' בשלב השני מצא שאול את שמואל, בשלב שלישי מוצא הוא את אותותיו של שמואל ולבסוף מוצא את המלוכה והאתונות⁴.

אותותיו של שמואל, שהיו אנשים, נביאים, נבלי יין, לחם וכו' הנעשים לעיני כל ישראל ובעיקר צליחת רוח ה' על שאול, עוררה תמיהות ותדהמה רבה בקרב העם "מה זה היה לבן קיש הגם שאול בנביאים". אך עם כל גילוי סימני המלוכה שאול מסתיר את המלכתו מעיני כל, מעיני משפחתו ובעיקר מעיני העם המצוי בטקס ההמלכה "הנה הוא נחבא אל הכלים" (י, כב).

שאול הודרך שלב אחר שלב כיצד ינהג ומה עליו לעשות, עד שלבסוף הובטח כי יפגוש שוב את שמואל על מנת לקבל תדריך להמשך הדרך.

בניגוד להמלכת שאול, המלכתו של דוד תהיה בפרהסיא לעיני כל המשפחה "וימשח אותו בקרב אחיו". צליחת רוח א-הים תהיה באופן מיידי, דוד לא יצטרך לעבור כל שלב ללא עם אותות ומיד יתחיל להתנבא. מאידך גיסא, שמואל אשר יקים את ציווי ה', יעשה זאת על הצד המהיר ביותר - משיחת דוד והליכה לביתו ללא כל נשיקה כפי שהיה אצל שאול. חוסר הדיבור עם דוד יהיה בולט ביותר שמואל לא יאמר לדוד ולו מילה אחת וכן הכתוב לא יזכיר שום דו שיח בניהם כלל.

3. הפגישה היחידה בין דוד לשמואל תהיה רק בפרק יט', שם ינוס דוד אל שמואל לאחר יאוש מפני שאול המנסה להורגו בכל דרך אפשרית. פגישה זו תהיה ביוזמת דוד, אך גם בפגישה זו לא יזכיר הכתוב דו שיח בין שמואל לדוד בדיוק כפי שהיה בהמלכה.

4. מבחינה היסטורית המלכתו של שאול נעשית בסתר מפאת חששם של ישראל מפני פלשתים. בתקופת שמואל שלטון המדינה היה נתון בידיהם של פלשתים, כל נסיון להעמיד מנהיג מדיני קרי מלך, פירושה מבחינת פלשתים מרידה. הכתוב לא מתאר כי פלשתים התנגדו להנהגתו של שמואל, שכן היה הוא מבחינתם מורה דרך שאינו מסכן את מעמדם. עיין עוד בהרחבה בספר "מלכות שאול"- שכתב בר-טל.

4א. ועיין בהרחבה במאמרי בגליון "מעין מחולה" מספר 7 "משאול ועד אסתר"

קורבן הזבח שתואר בחגיגות רבה בהמלכת שאול, הופך להיות כסיבת התחמקות בהמלכת דוד, על מנת ששאול לא יחוש בדבר.

לא לחינם המלכות שני מלכי ישראל דומות מבחינת המוטיבים המופיעים בהן, כפי שראינו. דימוי ההמלכה בין שני מלכי ישראל מביע את העובדה כי מלכותו של שאול לא הצליחה לעמוד במשימות הרוחניות שהוצבו לפניו כגון שיתוף פעולה מלא בין הנביא למלך, הכרתת עמלק. הצלחתו של שאול היתה כולה בצד המדיני, שאול נלחם בכל אויב שעמד כנגד העם עמון, פלשתים, גולית - עמלק.

חוסר החיבור בין התפקיד הרוחני לתפקיד המדיני במלכותו של שאול הביאה לצורך בהסרת מלכות שאול והעמדת מלך חדש במקומו, מלך שיתמודד מול שני התפקידים, המדיני והרוחני יחדיו. תפקידו של דוד לא יהיה כמחליף את מלכות שאול, כי אם כממשיך הדרך במקום בו נפל שאול וע"כ המלכותו של דוד חייבת להעשות בדומה להמלכתו של שאול "כתינוק הנולד ממעי אימו", כל מלכות דוד תעשה "כלידת מלך מתוך מלך".

דוד בתחילת דרכו יודרך ע"פ שאול עצמו, ללא כל כוונה מצידו של שאול. עצם ההימצאות של דוד בתוך ארמונו של שאול תעלה את דוד שלב אחר שלב לעבר המלוכה, עד הרגע בו יחשוש שאול מפני דוד וינסה להורגו.

מלכות ישראל אינה תפקיד טכני כפי שלכאורה הדברים נראים, בחירת המלך כפי שראינו אצל שאול וכן אצל דוד אינה נעשית ע"י אדם מן השורה, כי אם ע"י בחירה אלוקית מדוקדקת היורדת לעמקי נפשו של המלך הנבחר.

מתוך כך נראה, כי המלכותו של דוד נעשית באותם המוטיבים אותם עבר שאול, זאת על מנת להדגיש כי לפנינו לא החלפת מלכות, כי אם המשכה של מלכות. עם זאת שונות שתי המלכויות בדרך הביצוע ע"י שמואל, שאינו מסתיר את כאב ליבו אודות כישלונו של שאול. כל המתח והשאלות אותם יטען שמואל לפני השי"ת, יביעו הם כי קריעת המלכות משאול והעובדה כי ממליך הוא (שמואל) את דוד, קשה בעיניו "כקריעת הנפש מן הגוף".

ככל שנעמיק בפסוקי הסיפור המתארים את המלכותו של דוד ע"י שמואל נגלה כי מלבד החלפת השלטון בין שאול לדוד הכתוב מעביר ביקורת סמויה אודות שמואל נכנה ביקורת זו בשם "ביקורת הרואה".

נעמוד על ביקורת הרואה דרך מבנהו של הסיפור בקודש.

III. מבנה הסיפור⁵

1. תיחום הסיפור: פרק טו', לה- טז', יג^{5א}

(I) חלוקה למחציות

מחצית א- פרק טו פסוק לה ופרק טז פסוקים א- ו: הליכת שמואל לבחירת מלך חדש.

ציר מרכזי - פסוק ז': הראיה והמאיסה.

מחצית ב - פסוקים ח-יג: דוד.

5. בבואנו לנתח את הסיפור המקראי, המלאכה הראשונה, שצריכה לעמוד לנגד עינינו, תהיה מהם גבולותיו של הסיפור בקודש, היכן מתחיל הכתוב לתאר בפנינו אירוע מסוים והיכן הכתוב מסיים את תיאורו של אירוע זה. תיחומו של הסיפור בקודש הינו בעל חשיבות רבה, שכן דרכו של המקרא להעביר מסר לקורא ולא רק ציון או תיאור של הדברים שהתרחשו. על כן ניתוח הסיפור, אם יעשה ללא התיחסות לגבולותיו של הסיפור, יגרום לא פעם לאיבודו של המסר העקרי אותו רצה הכתוב להעביר.

הסיפור המקראי בנוי הוא ע"פ דרך ההקבלה וע"כ כל סיפור מקראי ניתן לחלקו לשתי מחציות כאשר כל מחצית תקביל או תשלים את המחצית שנגדה. גילוי מחציות הסיפור יתרמו למציאתו של מבנה הסיפור, בכך נגלה פן נוסף, אותו רוצה הכתוב להעביר וכן את היחס בין שתי המחציות אותם גילינו. לעתים ימצא בסיפור ציר מרכזי שמשמעותו שבו יכתב לב ליבו של הסיפור בקודש. בציר המרכזי תמצא ההתפתחות העקרית של הסיפור ודרכו כל המסר העקרי יעבור.

(שיטת החציה ומציאת מבנה הסיפור מבוססים ע"פ שיטתו של הרב אלחנן סאמט).

5א. סיפורנו "וה' יראה ללבב" מתחיל מפרק טו' פס' לה, משום שאחד ממאפייני הסיפור המקראי הוא פיזור הדמויות. ברגע בו הכתוב יציין כי כל דמות פונה לדרכה, פירושו של דבר, שבנקודה זו הכתוב מסיים את המסר של אותה יחידה בה עסק.

הסיפור הקודם בו מוכיח שמואל את שאול אודות חטאו במלחמת עמלק, הסתיים בהליכתם של שמואל ושאול כל אחד לביתו שלו.

העובדה ששמואל מתאבל על שאול, אינה מעיקרו של הסיפור הקודם, כי אם תוצאה נילוות באותה מידה שחיפוש מלך במקום שאול, הינה עוד תוצאה בעקבות חטאו. שני הסיפורים הדחת שאול ממלכותו והמלכת דוד, הינם סיפורים הקשורים זה בזה, אך לכל סיפור יש מסר שונה. ראייה זו ראו אף חז"ל בהפטרות שבת זכור. בשבת זו קוראים אנו את מלחמת שאול בעמלק והדחתו ע"י שמואל, חז"ל סימו הפטרה זו בפסוק לד', מה שמוכיח כי אכן צערו והתאבלותו של שמואל אינם חלק מהמסר של הפרשה.

(II) חלוקה לפסקאות

1. פסוקים טו', לה-טז', ג: דו שיח בין שמואל להשי"ת אודות שאול והציווי.
2. פסוקים ד-ו: קיום ציווי ה' ואליאב.
3. פסוק ז: **הראיה והמאיסה**
4. פסוקים ח-יב: העברת הבנים וחיפוש דוד.
4. פסוק יג: קיום ציווי ה' ומשיחת דוד.

ציר
מרכזי**2. היחס בין הפסקאות****(I) היחס הלשוני:****פסקאות 1,4**

הציווי וקיומו המלא ע"י שמואל

פסקה 1 (מחצית א')	פסקה 4 (מחצית ב')
"מלא קרנד שמן ולך אשלחך" (פסוק א')	"ויקח שמואל את קרן השמן" (פסוק י"ג)
"ומשחת לי את אשר אומר אליך" (פסוק ג')	"וימשח אותו בקרב אחיו" (פסוק י"ג)
"ומשחת לי את אשר אומר אליך" (פסוק ג')	"ויאמר ה' קום משחהו כי זה הוא" (פסוק י"ב)

פסקאות 2,3: קידוש הבנים וחיפוש דוד

כנגד קידוש כל הבנים מתגלה כי יש בן אחד שלא קודש כלל

פסקה 2 (מחצית א')	פסקה 3 (מחצית ב')
"ויקדש ישי את בניו" (פסוק ה')	"עוד שאר הקטן והנה רואה בצאן" (פסוק י"א)

שתי הפסקאות מתארות את הצד החיצוני של מי שהיה ראוי להיות מלך (אליאב) ושל המלך הנבחר

ויהי בבואם וירא את אליאב"פס' (ה')	"והוא אדמוני יפה עינים וטוב רואי" (פסוק י"ב)
--------------------------------------	--

קידוש כל הבנים על ידי ישי והכשלון כי שום בן לא נבחר מתוך הבנים

"ויקדש ישי את בניו" (פסוק ה')	"ויעבר ישי את שבעת בניו לפני שמואל... לא בחר ה' באלה" (פסוק י')
-------------------------------	---

יחס בין הפסקאות, יחס תוכני.

פסקאות 1,4

פסקה 1 מתארת את כאבו של שמואל על רצון ה' למנות מלך חדש, בעקבות כך מקבל שמואל ציווי מפורט, כיצד יבחר המלך החדש. כנגד זה **בפסקה 4**, ציווי ה' מתקיים וכשם שכאבו של שמואל הוצג בתחילת הסיפור, כך מוצג שוב כאבו של

שמואל, בעובדה כי בזמן משיחת דוד, שמואל אינו פוצה את פיו או עושה פעולה שתבטא שמחה כפי, שמצאנו במשיחת שאול.

פסקאות 2,3

פסקה 2 מתארת את מילוי צו ה' ע"י שמואל בכך שרואה את אליאב כמלך ובטוח כי זהו המלך (מן הסתם שמואל התכוון כבר ברגע זה למשוח את אליאב). כנגד פסקה זו עומדת **פסקה 3**, המתארת את המשך קיום צו ה' לאחר שנאמר לשמואל כי אליאב אינו המלך.

משמעות המבנה:

המבנה שהתקבל הוא מבנה כיאסטי, ע"י מבנה זה העביר "הכותב המקרי בקודש" את המתיחות הרבה המתרחשת לאורך ההמלכה. פירושם של דברים: במחצית א' עדים אנו למתח הרב השורר בין כל הדמויות- בין שמואל להי"ת וכן אצל זקני העיר, כאשר רואים הם את שמואל תגובתם "ויחרדו זקני העיר לקראתו" (טז', ד).

הציר המרכזי (פסוק ז'), מפסיק את כל המתח וההתרגשות, שהתחוללה במחצית א' (כל המתח נובע משתי שאלות- מי יהיה המלך ומה תהיה תגובתו של שאול כאשר ישמע על הדבר) ע"י ביקורת אחת ומפורשת לשמואל, כי הוא זה שיבחר את המלך וע"כ ברגע שיגיע הבן הראוי הדבר יאמר. בשל כך אין מקום להתרגש מפני שום איש.

במחצית ב' בתחילה יורד כל המתח מצידו של שמואל, הוא אינו מתרגש משום בן שעובר לפניו ומתוך אי המתח מאופינת מחצית זו בעיקר בדיבורים ומספר פעולות אקטיביות מועטות ביותר (קיימה, משיחה והליכה. נקודה זו תורחב סוף המאמר) ביחס למחצית א'.

ניתן את הדעת כי המתח, שלכאורה ירד בפסקה 2 כאשר אליאב נבחר בידי שמואל, כנגד זה נמצא שוב מתח בפסקה 3 ע"י תדהמתו של שמואל בשאלתו "התמו הנערים" עוד בן⁶.

6. אי מציאת הבן הראוי למלוכה במשפחת ישי גורמת לשמואל **תדהמה רבה**, הכתוב מציין זאת ע"י תופעת "ויאמר ויאמר", שפירושה הוא כאשר הכתוב מתאר דו שיח, האמירה מדמות אחת לדמות השניה תעשה ע"י כתיבת המילה "ויאמר", לעתים רחוקות יכתב ויאמר לבד. לא פעם מצינו במקרא, כי הדמות תדבר ובלא הפרעה מצד הדמות השניה, יכתוב הכתוב שוב את המילה ויאמר וזאת משום שהכתוב מעונין להציג את רגשות הדובר, אם בתדהמה ואם ברצונו לתשובה מהירה. בסיפורנו תופעת "ויאמר ויאמר" מצויה אצל שמואל לאחר שלא מוצא הוא את הבן הראוי "ויאמר שמואל אל ישי לא בחר ה' באלה, ויאמר שמואל אל ישי התמו הנערים ויאמר עוד שאר הקטן... " (פסוקים י-יא). שמואל

הציר המרכזי עליו סובב כל הסיפור בקודש מצוי בפסוק ז':
 "ויאמר ה' אל שמואל אל תבט אל מראהו ואל גובה קומתו כי מאסתיהו
 כי לא אשר יראה האדם כי האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב"
 נבין את משמעותו של הציר המרכזי ע"י ניתוח המילים המנחות לאורכו של
 הסיפור.

IV. "כי זה הוא"

לאורכו של כל הסיפור נמצא את השורש ר. א. ה כמילה מנחה

1. "ולא יסף שמואל לראות את שאול" (פסוק לה')
 2. "כי ראיתיו לי בבניו לי מלך" (פסוק ב')

מחצית א'
 3. "וירא את אליאב ויאמר אך" (פסוק ו')

4. "כי לא אשר יראה..." (שם)

ציר מרכזי
 5. "כי האדם יראה..." (שם)

6. "וה' יראה..." (שם)

7. "עם יפה עינים וטוב רואי" (פסוק יב')

מחצית ב'

לאורכה של מחצית א' (הופעות 1-3) כל הסיפור יסבוב סביב הראיה והשאלה
 שתעלה מי הוא הרואה ומה הוא רואה. היחס המבני בתוך הסיפור בנוי ע"פ שתי
 דמויות וע"פ סדר. תחילה יוצג שמואל ולאחר מכן דברי תגובת ה'. גם כאן ביחס
 מבני זה תודגש הראיה.

שמואל לא רואה את שאול כל ימי חייו.
השי"ת רואה מלך אחר במשפחת ישי.
שמואל רואה את אליאב וחושב שזהו המלך.
השי"ת רואה ומעמיד את שמואל על טעות הראיה.
שמואל רואה את המלך ומקבל ציווי למושחו.

שלוש פעמים יוזכר השורש ר. א. ה במחצית א' לעומת פעם אחת במחצית ב'
 שמואל יראה את אליאב ולא יראה את שאול והשאלה שתשאל היא, האם הראיה
 או אי ראה זו נכונות? תשובת ה' אל שמואל תהיה כי אינו פועל נכון. אי הראיה

הנדהם כי הבן הראוי לא נמצא, מצוי בסערת רגשות ועל כן מחפש הוא תשובה מהירה ואת פשר
 הדבר, לכן מדגיש המקרא פעמים את שמו של הדובר - שמואל ואת המילה "ויאמר" ורק ברגע בו
 ישמע שמואל כי ישנו עוד בן המצוי בשדה, יבין הוא כי יש אופציה כי זהו הבן הנבחר ותגובתו תהיה
 "שלחה וקחנו כי לא נסוב עד בואו פה".

אודות שאול נעשית משום: "כי התאבל שמואל על שאול" וכנגד התאבלות זו תהיה תשובת ה' "עד מתי אתה מתאבל על שאול ואני מאסתיהו ממלוך על ישראל". פירושה של תשובה זו היא- "אי הראיה" שלך שמואל, אינה מועילה וכנגד הראיה שלך אודות אליאב, תגובת ה' תהיה "אל תבט אל מראהו". פירוש הדבר כי כאן באמת אין צריך לראות.

במחצית ב' נמצא את השורש ר. א. ה רק פעם אחת בלבד, משום שברגע שמגיע הבן הראוי למלך, ישנה ראייה אחת קובעת וחותרת כפי שאומר ה' לשמואל "קום משחהו כי זה הוא". גם כאן הכתוב מדגיש את הראיה ביחס לשמואל ונוכל לומר כי היכן שהיה שמואל צריך לא לראות ראיה שמואל, והיכן שיש צורך לראות איך רואה. וכאן למעשה מגלים לנו ביקורת סמויה כלפי שמואל אותה כינינו בשם "ביקורת הרואה".

שמואל עובר את "תהליך הראיה". הנביא המכונה בשם הרואה הופך להיות כאחד מן העם שרואה את הדברים הגלויים, אך אינו רואה את מה שעומד ומוליד כל דבר.

מתוך הציר המרכזי דולים לנו את הבעיה הנפשית עמה מתמודד שמואל עם הראיה ואי הראיה לעבר מלך ישראל, ע"כ דוקא בציר המרכזי נמצא את ביקורת ה' אל שמואל.

V. הפסיביות

קריאה צמודה של הפסוקים תוך שימת דגש על פעולותיו של שמואל יעלו לנגד עינינו כי שמואל עובר תהליך נפשי כואב וקשה אודות ציווי ה', לקום ולבחור מלך חדש. אין זה שמואל אותו פגשנו עד כה לאורכו של כל הספר כאדם ומנהיג פעיל, סובב בכל הארץ, המוליך את העם בדרך הצדק והמשפט, שמואל המוכיח את העם ואת המלך ללא כל פשרות. בסיפורנו התנהגותו של שמואל משתנה לחלוטין, שמואל אינו יוזם יותר כל פעולה, כל פעולה שיעשה תהיה רק ע"י דיבור ה' וכאשר תיעשה הפעולה יזקיק הוא את השכינה לעוצרו שמא יעשה טעות. פעילותו של שמואל המתוארת בפרקנו מלווה היא בפסיביות במידה מסוימת ובעיקר הדבר בולט במחצית ב', יותר מאשר במחצית א'.

מחצית א'

*"ולא יסף שמואל לראות את שאול" (פס" לה)

*"כי התאבל שמואל אל שאול" (שם)

*"ויאמר ה' אל שמואל עד מתי אתה מתאבל" (פס' א)

*"ויאמר שמואל **איך אלך** ושמע שאול והרגני" (פס' ב)

*"ויעש שמואל את אשר דיבר ה'" (פס' ד)

מחצית ב'

*"ויאמר ה' אל שמואל אל תבט אל מראהו" (פס' ז)

*"ויקרא ישי אל אבינדב ויעברו לפני שמואל **ויאמר** .. בזה לא בחר ה'" (פס' ח)

*"ויעבר ישי שבעת בניו לפני שמואל **ויאמר שמואל** גם בזה לא בחר ה'" (פס' י)

*"ויאמר שמואל אל ישי התמו הנערים..." (פס' יא)

*"ויאמר שמואל אל ישי שלחה וקחנו כי לא נסוב..." (פס' יא)

*"ויאמר ה' **קום משחהו** כי זה הוא" (פס' יב)

*"ויקח שמואל את קרן השמן" (פס' יג)

*"ויקם שמואל **וילך** הרמתה" (פס' יג)

במחצית א' נמצא את פעולת ההתאבלות, הראיה, ההליכה, העשייה והקרבת קורבן הזבח (אך עם זאת מלבד פעולת ההתאבלות שמואל עושה את כל פעולותיו ע"י הדרכת ה"ת).

במחצית ב' שמואל עושה שלוש פעולות- קם, מושח והולך וגם זאת רק לאחר שמקבל הוא את ציווי ה'. האמירה וחוסר המעש בולטים ביתר שאת במחצית זו (מחצית ב'), שמואל עומד ולפניו עוברת משפחת ישי, כאשר הוא נותן את "פסק הדין" "לא בחר ה' באלה". גם כאשר מגיע הבן האחרון, הוא הבן הראוי למלוכה, שכן אין יותר בנים לישי, הכתוב לא מתאר התיחסות יוצאת דופן מצד שמואל. הפסיביות האופפת את שמואל תתבטא גם ע"י צמד המילים "ויאמר ה'".

בכל מקום בו שמואל יהיה בחוסר מעש או לפני טעות נפגוש מילים אלו. מדוע שמואל הופך להיות פסיבי? מדוע משיחתו של דוד מעלה את הרושם כי נעשית היא בחוסר רצון וללא כל דיבור או פגישה נוספת בין שמואל לדוד? בנוסף, הפעם הבאה בה יוזכר שמואל שוב, תהיה בזמן שדוד נס מפני שאול. גם שם שמואל יקח את דוד להתנבא ואחריו יגיע שאול, אך הכתוב לא יזכיר כי שמואל אומר משהו.

על מנת שנוכל לענות על שאלה זו נזדקק להסתכלות רחבה בחינוכו של שמואל את הבאים אחריו לאורכו של כל הספר.

לידתו של שמואל הנביא שזורה בתוך סיפור משפחת עלי עוד בפרק א' של ספר שמואל, פרק א' הציג את עקרותה של חנה ומעשיו של אלקנה. בתוך סיפור העקרות מוסיף הכתוב "ושם שני בני עלי חפני ופינחס כהנים לה' (א', ג) ראוי לתת את הדעת

כי בשלב זה של הסיפור איננו יודעים שום פרט אודות משפחת עלי, מי הם? מהי שולשתן?. המקרא השוזר את התפתחותו הרוחנית והפיזית של שמואל בתוך קלקלתם של בני עלי, עושה זאת מתוך הכרח להעמיד את שמואל המצליח בדרך ה', מול עלי הנכשל בחינוך בניו. כשל חינוכי זה מביא את התוצאה - העברת הכהונה והשפיטה למשפחת כהנים אחרת, כדברי איש הא-הים (פרק ב) וההמשך הישיר של ההנהגה ע"י שמואל. סיטואציה זו חזרה בדומה אצל שמואל, שאף הוא נכשל בחינוך יואל ואביה "..." וישם את בניו לשופטים... ולא הלכו בניו בדרכיו וטו אחי הבצע..." (ה', ג). כישלון זה גרם לעם לבחור מלך חדש ובכך להביא את קץ ההנהגה במשפחת שמואל.

כישלון החינוך, שהגיע מבית שמואל לבניו, אינו נפסק. שאול שימש כתחליף לבניו, שכן אהבת שמואל לשאול היתה רבה. אהבה זו מודגשת ביתר שאת כאשר התבקש שמואל לקום ולמשוח מלך חדש שיחליף את שאול "ולא יסף לראות שמואל את שאול עד יום מותו כי התאבל שמואל אל שאול ויאמר ה' אל שמואל עד מתי אתה מתאבל אל שאול..." (טו', לה - טז', א).

האהבה הרבה אותה רכש שמואל לשאול הסתיימה בכישלון המלך, חינוכו של שמואל לא הצליח שוב בפעם השנייה.

רגשי ליבו ותחושותיו של שמואל קשות, בתוך קירבו חש הוא כי נכשל במטרתו העקרית, גידול מנהיג שימשיך בדרך ה'. שמואל, שגדל בתוך בית עלי והיה עד לשחיתות ומאיסת ה', המגיעה מאת מנהיגי ה', הדורכים על כל יושר וצדק, שמואל, שלידתו לוותה על רקע זה בתוך בית עלי, אינו מצליח לשנות את אשר ראה בבית עלי, בתוך משפחתו שלו.

רגעים קשים אלו מעלים לשמואל את הרגשת "הטעות", בתוך ליבו מקננת השאלה "היכן טעיתי שגם בניי וגם המלך הראשון נכשלו באותה נקודה. הליכה אחר הלב, אחר רצונם האנושי ללא יחס לרצון האלוקי".

שמואל, המתבקש על ידי ה' ללכת אל ישי בית הלחמי ולהמליך מלך חדש, מסרב בטענה "איך אלך ושמע שאול והרגני". תגובתו של שמואל אינה מעידה חס ושלום על חוסר ביטחון בה' כי חושש הוא מפני שאול שיהרגנו וה' לא יצילנו מידו (ועיין בהרחבה בפרשנים). נוכל לומר ולהסביר כי שמואל באומרו דברים אלו, מציג לפנינו כי כישלון החינוך הינו כה רב, עד למצב בו שאול "בנו אהובו" יוכל מרוב מרירותו להורגו.

תגובת ה' "עגלת בקר תיקח בידך ואמרת לזבוח לה' באתי" תשובה זו מכוונת כלפי טענת שמואל עם מסר, "שכשם שהמלכת שאול היתה עם זבח, שבה אתה שמואל היתה נוכח, כך מחפשים אנו שוב מלך חדש עם חינוך חדש, שאף עימו נעבור דרך הקורבן והזבח".

שמואל, קודם פרדתו מעם שאול, מסיים הוא את דבריו "והודעתי לך את אשר תעשה" (י, ח) ואף כאן, קודם סיום דברי ה' לשמואל, נאמר לשמואל "ואנוכי אודיעך את אשר תעשה".

לא לחינם הכתוב מסיים את דברי ה' לשמואל באותם מילים בהם ניפרד שמואל משאול. תחושתו של שמואל, כי טעה בחינוכו, מקבלת חיזוק מאת ה' כי הוא זה שיוליכו כיצד להתנהג בפעם זו ועל כן אין לו ממה לחשוש.

שמואל המקיים את צו ה'⁷, בפגישתו את אליאב מיד מעלה בדעתו "אך נגד ה' משיחו" במילים אחרות, זהו המלך החדש שיחליף את שאול, אך תגובת ה' "אל תבט אל מראהו ואל גובה קומתו כי מאסתיהו... וה' יראה ללבב".

תגובת ה' מעמידה את שמואל שוב בבעיית החינוך, באליאב מצויה בעיה חינוכית, שבגינה נמאס הוא בעיני ה' בדיוק כמו שאול, בלבו של שמואל עולה שוב ההרגשה, כי עמד הוא לפני מעידה של טעות וכישלון חינוכי, כפי שהיה עד כה.

תחושת אלו, מביאות את שמואל לפסיביות רבה ועל כן אינו יוזם מעצמו שום פעילות. העברת הבנים נעשית על ידי ישי ואף כאשר מגיע דוד, שהוא הבן האחרון שנישאר והוא הבן הנבחר, שמואל לא עושה כל פעילות או מראה שמחה, כפי שהיה אצל שאול וזאת משום חששו, כי יעשה שוב טעות חינוכית. על כן ניזקק הוא לדברי ה' "קום משחחו כי זה הוא". שמואל לא מגיב, מושח את דוד וחוזר לביתו, אינו רוצה עוד קשר בחינוך ללא כל ציווי מאת ה'.

בתחושות אלו, הנובעות מתוך שמואל, נפרדים אנו משמואל - לא מתוך פסיביות הנובעת מזקנה, כי אם מתוך צער וכאב של כישלון חינוכי, אותו לא הצליח לתקן, כפי שראה בילדותו בתוך בית עלי, בתוך ביתו הפרטי ובתוך "בנו אהובו" שאול.

7. צו ה' המתקיים ע"י שמואל אינו נעשה כפי שהתבקש שמואל, הציווי נעשה בשינוי. שמואל מצווה "ואמרת לזבוח לה' באתי וקראת לישי בזבח ומשחת לי את אשר אומר אליך" בעוד בביצוע נאמר "לזבוח לה' באתי, ויקרא להם לזבח, וירא...ויאמר אך נגד ה' משיחו". שמואל קורא לישי ולבניו ולכן טעה בדבר אליאב, לא חיכה הוא לדבר ה'.